

Ihmiskeskeisyydestä kiinalaisessa kulttuurissa

Mikko Puustinen

Kiina tunnetaan maailman väkirikkaimpana maana. Harva tulee kuitenkaan ajatelleeksi erästä tähän liittyvää ominaispiirrettä: Kiinassa eletään hyvin ihmiskeskeisessä kulttuurissa. Ihmiset, pikemminkin kuin asiat, ovat kiinalaisten ajatusmaailman keskiössä. Kiinan väenpaljous juontaa maatalousyhteiskuntaan, jossa jälkeläisten riittävä määrä takasi toimeentulon silloin, kun vanhemman sukupolven kyky ruokkia perhe alkoi heiketä. Väestön nopeaan kasvuun Kiinan lähihistoriassa ovat lisäksi myötävaikuttaneet poliittiset tekijät. Seuraavassa kommentoin lyhyesti Kiinan ihmiskeskeisen kulttuurin muutamaa keskeisintä ulottuvuutta.

Kiinalainen ja perhe

Kiinalaiset omistavat erityistä huomiota perheelle. Ihmissuhteet perheessä, joka Kiinassa käsitetään länsimaista suurempana, sekoittuvat monimutkaisella tavalla toisiinsa. Mitä epäselvempi työnjako perheenjäsenten välillä on, sitä vahvemmat perhesuhteet ovat. Serkut kutsuvat toisiaan siskoiksi ja veljiksi. Maaseudulta kaupunkeihin ja kaupungeista ulkomaille muuttaneet tilittävät valtaosan tuloistaan perheelleen (esimerkiksi vanhemmilleen). Uhrautuminen toisen ihmisen puolesta on teko, jota arvostetaan perheen piirissä. Usein arvostus jää kuitenkin hiljaiseksi hyväksymiseksi ja siitä saatavat näkyvät hyödyt vähäisiksi. Hyötyajattelu ei siten kykene selittämään kiinalaisten ihmiskeskeisyyttä ja epäitsekkyyttä perheen piirissä.

Voimakkaan perheajattelun kääntöpuoli kiinalaisessa yhteiskunnassa näyttäytyy perheen ulkopuolella. Kun kanssaihmistä kadulla ei tunneta, on suhtautuminen samaan perheeseen kuulumattomien välillä usein hyvin viileää. Tätä ristiriidoille altista asetelmaa pyritään purkamaan aktiivisella suhteiden rakentamisella. Kiinalainen hakee jatkuvasti yhteyksiä muihin ihmisiin, joista parhaimmassa tapauksessa tulee uusia perheen jäseniä. Epävarma ja epäluotettava ympäristö muuttuu vakaammaksi perhettä laajentamalla. Suomalaisesta näkökulmasta kiinalainen on hyvin lämmin perheen piirissä ja viileä sen ulkopuolella. Ihmissuhteiden tehokas rakentaminen näkyy kiinalaisten sosiaalisena ulospäinsuuntautuneisuutena.

Kiinalainen ja työ

Ihmiskeskeisellä kiinalaisella kulttuurilla on vaikutuksensa myös työelämään. Kiinalaiset edelleen monissa tapauksissa menevät töihin pikemminkin jonkun ihmisen kuin organisaation palvelukseen. Tilanteessa, jossa sadat tai tuhannet ihmiset taistelevat yksittäisestä työpaikasta, on tuttuus usein ainoa kriteeri, jonka perusteella työhönotto on mahdollista. Samalla työntekijän ja työhönottajan välille syntyy erityinen side, joka voi jatkua jopa koko työelämän ajan. Uskollinen työntekijä seuraa esimiestään organisaatiosta ja tehtävästä toiseen. Ongelmana on, että asiaperustaiseen rekrytointiin verrattuna tällainen kulttuuri synnyttää helposti organisaatioita organisaatioiden sisään ja tehtäviin voi tulla valituksia epäpäteviä ihmisiä.

Edellä kuvattu kiinalaisten pyrkimys luoda ihmissuhteisiin perustuvia verkostoja ympärilleen näkyy erityisen voimakkaana työelämässä. Monille kiinalaisille työ on yhtä kuin verkostojen rakentamista ja monien menestyneiden henkilöiden arvioidaan saavuttaneen menestyksensä nimenomaan rakentamiensa ihmissuhteiden avulla. Ihmissuhdeverkoston luominen onkin monesti edellytys tehokkaalle työskentelemiselle massa, jonka suuri koko ja kielellinen moninaisuus ylittää useimpien organisaation vaikutusalueen. Asioiden hoitaminen pelkin asiaperustein on usein mahdotonta ja lähes aina hankalaa. Kiinalainen luottaa tuntemaansa ihmiseen eikä asemansa organisaatioon perustavaan byrokraattiin tai liikemieheen.

Kiinalainen ja yhteiskunta

Ihmiskeskeinen kulttuuri Kiinassa on valitettavasti myös yksi suuremmista esteistä maan yhteiskunnalliselle kehittämiselle. Ihmiset, lakien ja instituutioiden sijaan, ovat pitkään hallinneet kiinalaista yhteiskuntaa. Tämä on synnyttänyt jatkuvaa epävakautta yhteiskuntarauhan perustuessa hallitsijoiden hyveellisyyteen, ei lainmukaiseen ja säädeltyyn toimintaan. Viime vuosien ja vuosikymmenten kehitys, joka on ohjaamassa Kiinaa vähemmän ihmiskeskeiselle ja enemmän asiakeskeiselle tielle yhteiskunnallisessa ajattelussa, on perustavaa laatua oleva muutos. Jos suotuisa kehitys jatkuu, kiinalainen hallinto perustuu tulevaisuudessa yhä enemmän lakien mukaan toimivaan hallintoon kuin yksilöihin, jotka ohjailevat yhteiskuntaa omien oikkujensa mukaan.

Vaikka yhteisö on pitkään alistanut yksilön edun yhteisön edulle kiinalaisessa yhteiskunnassa, nyky-Kiinassa yksilöt toimivat suurempina inspiroijina kuin organisaatiot ja instituutiot. Esimerkkinä toimikoon kirjat. Ne ovat Kiinassa täynnä kertomuksia menestyneistä yksilöistä: yrittäjistä, poliitikoista, urheilijoista ja taiteilijoista. Tämä poikkeaa joistakin Aasian maista, joissa kollektiivisella kulttuurilla on myös pitkät perinteet ja yksilöiden nostamista muita ylemmälle pyritään välttämään.

Lopuksi – ihmiskeskeisiä me kaikki

Monet edellätodetut piirteet ovat tietenkin tuttuja inhimillisestä toiminnasta kaikkialla. Perhe on ensiarvoisen tärkeä, työssä kuin työssä on osattava pitää huolta ihmissuhteista ja yksilöt ohjaavat kehittyneitäkin yhteiskuntia yhteisesti hyväksytyistä säännöistä huolimatta. Lähempi Kiinaan tutustuminen kuitenkin osoittaa, että kiinalaisessa ihmiskeskeisessä kulttuurissa on jotain omastamme poikkeavaa. Tuo poikkeavuus tekee kiinalaisesta kulttuurista paikan päällä olevalle ulkomaalaiselle joskus riemastuttavan virkistävää, joskus raivostuttavan ärsyttävää. Vähintäänkin se laittaa miettimään omia kulttuurisia käsityksiään, ja on siten tutustumisen arvoista.

Kirjoittaja on opiskellut ja työskennellyt Kiinassa yhteensä kahdeksan vuotta.

